

BIZANTINSKA ARHITEKTURA NA BALKANSKEM POLOTOKU

Zgodnja Bizantinska arhitektura je bila zgrajena kot nadaljevanje Rimske arhitekture. Slogovni premiki, tehnološko napredovanje in politične ter teritorialne spremembe so pomenile, da se je postopoma razvil nov stil, ki je bil prežet z različnimi stili iz bližnjega vzhoda in ki je uporabljal Grški križni plan pri cerkveni arhitekturi. Značaj Bizantinske arhitekture, ki sega od 4. stoletja pa do danes je določen glede na nov razvoj kupole za kritje poligonskih in kvadratnih načrtov za cerkve, grobnice in krstilnice.

KOSOVO

Vsaka vojna ali politično krizni položaj ogroža človeška življenja, ogroža pa tudi 'življenje' spomenikov, pričevalcev nekdanje umetnosti.

Kot je ugotovil tudi Unesco, ki je sklop srednjeveških spomenikov na Kosovem uvrstil na seznam ogrožene svetovne dediščine, so trenutno najbolj ogroženi štiri primeri vrhunske bizantinske cerkvene umetnosti, ki se je na Balkanu razvila med 13. in 17. stoletjem.

Najprej velja omeniti dečanski samostan, ki slovi kot največji in najbolje ohranjeni srednjeveški samostan na Kosovem. Dečanski samostan Kristusovega vnebohoda, v katerega cerkvi najdemo popolnoma ohranjene izvirne freske iz 14. stoletja, je bil pomembno središče kulturnega in duhovnega življenja na južnem Balkanu. V samostan so namreč večkrat prihajali pomembni umetniki in misleci, ki so tukaj iskali mir in nov zagon za delo v posvetnem življenju.

Naslednji v sklopu štirih kosovskih spomenikov je samostan z vencem štirih cerkva v Peću. Peć je pod srbskim carjem Štefanom Dušanom v letu 1346 postal sedež srbske pravoslavne cerkve, kar je ostala do leta 1766, ko je bil peški patriarhat ukinjen. Danes je Peć s freskami okrašenimi cerkvami, zakladnico in bogato knjižnico sedež srbskega patriarhata.

Zanimiva je tudi prizrenska cerkev Naše gospe Ljeviške. Katedralo iz 12. stoletja so v času otomanske nadvlade nad Kosovom spremenili v muslimansko mošejo, v dvajsetem stoletju pa je spet postala cerkev srbske pravoslavne cerkve. Zanimivo je, da umetnostnim zgodovinarjem in arheologom nikoli ni uspelo natančno določiti letnice nastanka cerkve. Freske sicer gotovo izvirajo iz zgodnjega 14. stoletja in so izraz mešanja vplivov vzhodne bizantinske in zahodne romanske umetnosti, cerkev pa sledi arhitekturnemu tipu, značilnemu za starejše dobe, kot je bila tista, v kateri je cerkev mogla biti zgrajena. Raziskave so namreč pokazale, da cerkev v nekaterih prvinah oblikovno sledi celo objektom iz časa, ko je Bizanc v teh krajih ponovno uveljavil svojo oblast. Obenem pa je skoraj gotovo, da je katedrala svojo končno obliko dobila najpozneje leta 1219.

Zadnji med ogroženimi kosovskimi spomeniki Unescove kulturne dediščine je prištinski samostan Gračanica, zadnje 'monumentalno darilo' kralja Štefana Uroša II. Milutina, ki je še v istem letu, v katerem je spodbudil postavitev novega samostana, tudi umrl. To je bilo leto

1321. Samostanska cerkev je bila med številnimi vojnami hudo poškodovana, še posebno med veliko kosovsko bitko leta 1389. Vendar se je Gračanica uveljavila kot pomembno kulturno središče, zaradi česar so predstojniki samostana tudi vedno znova dopolnjevali ornamentiko cerkve in skrbeli za njeno redno obnavljanje.

MAKEDONIJA

Samostan Sv. Nauma: Samostan je ob koncu svojega življenja 895. ustanovil Sv. Naum, sodelavec Sv. Klimenta Ohridskega, ki je bil učenec Sv. Cirila in Metoda. Samostansko cerkev, ki je že prvotno posvečena nadangeloma Mihaelu in Gabrielu so postavili leta 900. V samostanu je zadnja leta svojega življenja preživel tudi Sv. Naum, pokopan pa je bil leta 910. Samostan in cerkev sta v svojem obdobju doživela številne spremembe, vključno s restavratorskimi deli v 20. stoletju, sedanji videz cerkve pa izvira iz 16. st. (cerkev sv. Arhangela)

V mestu Ohrid stoji cerkev sv. Sofije, ena najpomembnejših srednjeveških zgradb v Makedoniji. Čeprav je njen slog bizantinski je to ruska cerkev. V cerkvi so zelo lepe freske iz 11. in 12. stoletja. Danes cerkev ne služi kot verski objekt. Zaradi izredne akustike v njej prirejajo koncerte. Motiv cerkve sv. Sofije je narisana na bankovcu za 1000 denarjev.

Cerkve sv. Klimenta: je replika stare cerkve zgrajene a istem mestu, ki jo je dal leta 863 zgraditi Sv. Kliment Ohridski, ki je v njen tudi pokopan.

SRBIJA

Samostan Manasija je zadnji spomenik srbske srednjeveške kulture iz 15. Stoletja, ki ga je dal zgraditi despot Štefan Lazarević.

Samostan Ravanica.